

HALK KİTAPLIKLARIMIZ VE ÇAĞDAŞ İSTEMLER *

Türker ACAROĞLU

Derleme Müdürü

Türk kitaplıklarının çözümlenmemiş bazı sorunları var. Bu karışık sorunlar, toplumumuzun kültür kalkınmasında kitapların oynayacağı role engel olmakta. Örneğin, kitaplıklardan akla en uygun biçimde yararlanma sorunu, bugün halâ daha çözümlenmiş değil. Bu durum, kitaplıklarımızı düzgün çalışma koşullarından yoksun bırakıyor.

Bugün en önemli kitaplık sorunlarımızdan bir başkası da, sanırım çalışmaları için yeni, çağdaş biçimleri, yöntemleri benimsemek. Bu biçimlere toplum yaşamına girmiş yenilikleri, değişimleri benimsemekle varılabilir. Ancak, bu yeni çalışma biçimlerinin uygulanması, kitaplık gelenekleriyle çağdaş istemlerin sıkıca bağdaştırılmasına bağlı. Şimdilik «açık veren» birer kurum niteliğindeki halk kitaplıklarımız, ancak o zaman, aydın yetişkinleri olduğu kadar, gençleri de kendine çekebilir.

Kitaplıklarımızın ödenek yetersizliği sorunu, pek uzun yıllardan beri çözümünü bekler, durur, İnanılmaz bir şey gibi görünürse de, kitaplıklarımızın kitap satın alma ödeneklerinin hiç bulunmadığı, acı bir gerçek. Türk kitaplıklarından beşi, bilindiği gibi, Derleme Müdürlüğünün gönderdiği yerli yayınları bedava toplamakla yetinip yabancı hiçbir yayın satın almazlar; ötekilerse ya Ulusal Eğitim Bakanlığının ya da Kültür Müsteşarlığının her yıl satın alabildiği ölçüde bazı eserleri depolamakla, bütün görevlerini yaptıklarını sanırlar.

Ulusal övüncümüz olan eski kitaplıklarımızı, Atatürkçülüğün kültür devrimi sorununu gerçekleştirmede en temelli yeri alacak biçimde değerlendirip canlandırmalıyız.

Çok şükür, bugün yurdumuzun öyle yerleri var ki, oraların halkı Devlet'ten para yardımı beklemeden, kendi kitaplıklarını kendileri kur-

* X. Kütüphane Haftası dolayısıyla 25 Mart 1974 günü Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığı'nda açılış gününde yapılan konuşma.

maktadır. Hemen hemen her gün, gazete ve dergilerimizde Türkiye'nin çeşitli yerlerinden, cezaevlerinden bile bazı yurttaşlar: «Biz kendi aramızda bir kitaplık kurduk, halktan kitap ve süreli yayın yardımı bekleriz» yollu açık mektuplar yayınlıyorlar. Demek, ki bizim halk artık, herhalde Devlet'ten kitaplık konusunda umudunu kestiği için olacak, kendi kitaplığını öz istemiyle kendisi kurmak çabası içine girmiş. Devletin bu soruna gerçekçi bir gözle bakıp böyle girişimlere maddece destek olması zamanı gelmiş, geçmiştir bile.

Pek uzaklara gitmeğe gerek yok, komşu ülkelerin bazısındaki 200 nüfuslu köylerin kitaplıklarında bile; türkü ve koro kursları, film ve tiyatro sahneleri, ulusal dans salonları var. Buralara, pek küçük bir ücretle girilir. Bunlar, bizim Atatürk dönemindeki Halkevlerimize çok benzer. Ama biz, her şeyi olduğu gibi, güzelim Halkevleri hareketini de yozlaştırmışız. Bu «dört başı mamur» denilebilecek kültür yuvarları, bize Atatürk'ün bir mirası, bir armağanı idi. Biz onları zamanla geliştireceğimiz yerde, ne yazık ki, yirmi yıl sonra siyasal bir kararla kapatma yoluna gitmişiz. Unutmayalım, Halkevleri ve Halkodalarına bağlı dört-beş bin kitaplık vardı. Bugünse, Cumhuriyetin 51. yılında bütün kitaplıklarımızın (halk ve çocuk kitaplıkları) sayısı, ancak birkaç yüzü bulabiliyor. Halk-evleri de hâlâ bellerini doğrultamıyor. Siyasal çalışmaları olmadığı, bütün çabaları kültüre dönük bulunduğu halde, Devlet yardımlarından yoksundur.

Yalnız Devlet bütçesi yardımını beklemekle de olmaz, bu iş. Sanayi kurumlarımız, iktisadi devlet teşekküllerimiz, devlet çiftliklerimiz, tarım ve ekonomi işletmelerimiz, köy kooperatiflerimiz, çeşitli ürünler yetiştirmek için kurulan örgütlerimiz, başkaca yan kuruluşlarımız da kitaplık sorunumuza hizmet ve yardım etmeli. Şimdi bol bol kurulduğu görülen halka açık özel holding'ler, bankalar, ortaklıklar da soruna yardımcı olmalı.

Bunlardan biri, Koç Holding, mali alanı 10 - 15 milyon lirayı bulacak bir Atatürk Kitaplığı işine girişti. Başka bir örnek de, Yapı ve Kredi Bankasının İstanbul'da kurup Ankara'ya, Kızılay Şubesinin alt katına taşıdığı, iki bine yakın eseri kapsayan Atatürk Kitaplığı girişimi. (Bunun basma kataloğu da yayımlandı.) Ancak, biz Atatürk'ün büyük adını taşıyacak kitaplıkların böyle özel girişimlerle değil, Devletin güçlü eliyle gerçekleştirilmesini yeğ tutarız. Bununla birlikte, bu özel mali kurumlara bir teşekkür borcumuz da var.

Özel ve resmi fabrikalarımız, hastahanelerimiz, cezaevlerimiz kitaplık kurma işini kendi öz kültür çabaları arasında saymalı. Belediyeler Kanu-

nu, her belediyenin kendi sınırları içinde bir ya da birkaç kitaplık kurmasını zorunlu kılmasına karşın, İstanbul Belediyesi dışında, başka belediyelerimizin kitaplığı bulunup bulunmadığından haberimiz yok. (Şehir Tiyatroları için de aynı şey düşünülebilir.) Bu makamlara, halk için kitaplık kurmanın; yol, elektrik, su, kanalizasyon, köprü, metro kadar gerekli olduğunu anlatıp inandırmalıyız.

Toplum ve kültür yaşamımızda kitaplıkların önemli birer araç-ge-reç olduğu düşüncesi artık kafalara yerleşmeli, bir gelenek halini bile almalı.

Bir kitaplıkta geleneği sürdürmenin yanıbaşında, yeni bir yöntemle, yepyeni bir ruhla da çalışmak gerektiği örneğini veren pek az kurumumuz var. Böylelerinin sayısı artmalı, değil mi?

Yurdun birçok yerinde yeni, güzel yapıları bulunan kitaplıklar, okuma odaları görebiliriz. Tâ Hakkârî'ye kadar uzanan bu kitaplık yapıları, ne yazık ki - belki de gençlerinin büyük kentlere ya da Avrupa ve Avust-ralya'ya boğaz tokluğuna iş aramak için göç etmeleri yüzünden boşaldığı için olacak - hemen hemen hiçbir çaba ve görev yapamamaktadır. Kasabalarımız ve köylerimizin yavaş yavaş güçten düşmesini, eriyip bitmesini, yitip gitmesini istemiyor, kentlerimizin milyonluk metropoller halinde gecekondulaşmasını hiç istemiyor, genel olarak yurdumuzun, yetiştirdiği ürünleri kendi halkını besliyemeyecek bir zayıf ülke durumuna düşmesini de asla istemiyorsak; okul açtığımız her yerde bir de halk kitaplığı kurma işine hemen girişmeliyiz. Yoksa bütün kalkınma çabalarımız boşuna, yararsız, gereksiz olur. Özellikle şimdi kurulması düşünülen büyük köy - kentlerde birer halk kitaplığı açılması pek gerekli. Ama, Üçüncü Beş Yıllık Plânda bu konu öngörülmemekte.

«Yeni koşullar, yeni biçimleri zorunlu kılar» diye bir söz var. Çağımızın somut sorunlarını anlayıp uygulamalıyız. Çeşitli merak ve ilgilere göre kulüpler, dernekler, halk üniversiteleri, müzik ve bale okulları, yabancı dil öğreten kurslar, türlü konularda geceler vb. gibi yepyeni kitaplık yöntemlerini deneyip geliştirmeliyiz. Çağımız kitaplık yaşamına, başka çeşit çabalar da girer : Sinema severler, tiyatro severler, resim severler kulüpleri, UNESCO gençlik kulüpleri v.b. gibi. Buralarda iyi laboratuvarlar, projeksiyon ve sinema makineleri, kameralar, televizyonlar, teypler, pikaplar vb. bulunur.

Bu yeni biçimlerin yanında, kitaplıklar, herşeyden önce birer kültür ocağı olduklarını asla unutmamalı, asıl kendi çehresi ile ruhunu koruyabilmelidir .

Herşeye rağmen, kitaplıkların en ivedi işi olan ödenekler sorunu, kökten çözümlenmeli. Kitaplık yöneticileri, kitaplığa para, araç - gereç sağlamak üzere sağa - sola koşuşturmakla vakit yitirmemeli.

Bir başka sorun da şu : Tam 40 yıldır yürürlükte bulunan 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu yerine geçmek üzere, bundan 18 yıl önce hazırlanmış olan (Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu) tasarısının hâlâ kanunlaşmamasıyla yurdun uğradığı kayıpların sayısı anlatmakla tükenmez. Bu tasarıyla, şimdiye kadar olduğu gibi, yalnız basım evleri bastıkları basmalardan beşer nüshayı Devlete vermekle kalmıyacak, ayrıca yayınevleri de yayınlarından ikişer nüshayı parasız teslim edecekler. Bunlardan biri yerel kitaplıklarda kalıp onları zenginleştirecek. Bundan başka, Türkiye'de çevrilen filmler; doldurulan plâk ve bandlar, halka satılan toplumsal yaşamımızla ilgili fotoğraflar da derlenip saklanacak. Daha bunlara benzer nice değişiklik ve yenilikleri getiren bu önemli tasarı, şimdiye kadar her dört yılda bir — hukuksal terimle — «kadük» oldu. Tasarının şimdi Bakanlar Kurulu kararıyla yeniden Meclislere yollanması gerekiyor.

Sonuç olarak, halk kitaplıklarımızın bir takım rastlantıların yarattığı adamların eline bırakılmış olduğu düşüncesinden şimdi çok uzağım. İyi çalışan örnek kitaplıklarımız var. Ancak, «kalifiye» olmayan, yani iyi yetiştirilmemiş, işinin eri sayılamıyacak kitaplık memurlarımıza da hâlâ raslanabiliyor. Bunlara sadece «kitap muhafızları» ya da «kitap müvez-zileri» diyebiliriz. Oysa bize, bugün artık en sorumlu kültür - eğitim sorunlarını üstlenecek, yaratıcı, girişken, öncü, akıncı kişiler gerek!